

Medling i civilrättsliga tvister

Justitiedepartementet

2005-03-02

Dokumentbeteckning

KOM(2004) 718 slutlig

Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om vissa aspekter på medling i civilrättsliga tvister

Sammanfattning

Kommissionen har lagt fram ett förslag till direktiv om vissa aspekter på medling i civilrättsliga tvister. Förslaget huvudsakliga syfte är att underlätta tillgången till tvistlösning genom att uppmuntra användandet av medling och genom att skapa ett bra samspel mellan medling och sedvanliga domstolsförfaranden.

Sverige välkomnar direktivförslaget. Det är positivt att man inom ramen för det civilrättsliga samarbetet uppmuntrar ett utökat användande av medling som tvistlösningsmetod.

1 Förslaget

1.1 Innehåll

Bakgrund

Gemenskapen har som mål att bevara och utveckla ett område med frihet, säkerhet och rättvisa inom vilket den fria rörligheten för personer garanteras. För att uppnå detta mål skall gemenskapen bl.a. vidta åtgärder rörande civilrättsligt samarbete i den mån det behövs för att den inre marknaden och den fria rörligheten skall fungera väl.

I slutsatserna från Europeiska rådets möte i Tammerfors år 1999 uppmanades medlemsstaterna att skapa alternativa utomrättsliga förfaranden som ett led i arbetet att få till stånd en bättre tillgång till rättvisa i Europa. År 2000 antog rådet slutsatser om alternativ tvistlösning och konstaterade att fastställandet av grundläggande principer på detta område är ett viktigt steg för att utveckla

redan väl fungerande utomrättsliga tvistlösningsförfaranden i civilrättsliga tvister. Kommissionen lade år 2002 fram en grönbok som redovisar tillgängliga alternativa tvistlösningsmetoder i Europa. Samtidigt inledde kommissionen ett omfattande samråd med medlemsstaterna och andra instanser om möjliga sätt att främja användandet av medling.

Det nu presenterade förslaget till direktiv utgör således ett led i att efterkomma Europeiska rådets uppmaning i Tammerforslutsatserna och är resultatet av ett därefter genomfört samrådsförfarande.

Artikel 1 – Syfte och tillämpningsområde

Syftet med direktivet är att underlätta tillgången till tvistlösning genom att uppmuntra en utökad användning av medling och genom att skapa ett bra samspel mellan medling och sedvanliga domstolsförfaranden. Direktivet är avsett att tillämpas på alla tvister av civilrättslig karaktär. Däremot omfattas t.ex. inte straffrätten och inte heller förvaltningsrättsliga frågor.

Artikel 2 – Definitioner

I denna artikel definieras ”medling” och ”medlare”. Begreppen är generellt utformade för att ge direktivet ett vidsträckt tillämpningsområde.

Medling – Varje förfarande där en eller flera parter bistås av en tredje person (medlare) för att nå en överenskommelse om hur tvisten skall lösas. I förslaget anges uttryckligen att med medling avses inte en domstols försök att förlika parterna i samband med handläggning av en tvist som pågår vid domstolen.

Medlare – Varje tredje person som genomför en medling enligt definitionen ovan. Det spelar ingen roll vilken beteckning eller yrke medlaren har eller på vilket sätt han eller hon har utsetts eller ombetts att fungera som medlare.

Artikel 3 – Hänskjutande till medling

Om en tvist handläggs vid en domstol, får domstolen i fall där den finner det lämpligt uppmåna parterna att använda medling för att lösa tvisten. Domstolen ges också en möjlighet att i sådana lämpliga fall kräva att parterna deltar i ett informationsmöte om medling. Förslaget innehåller dock inte några sanktioner för det fall parterna uteblir från informationsmötet. Förslaget hindrar inte heller att det finns nationella regler som går längre än vad direktivet föreskriver, t.ex. bestämmelser som tvingar parterna att använda medling.

Artikel 4 – Kvalitetssäkring av medling

I artikeln slås fast att kommissionen och medlemsstaterna skall uppmuntra medlare och organisationer som erbjuder medlingstjänster att utarbeta och ansluta sig till frivilliga uppförandekoder och andra effektiva kvalitetskontrollmekanismer. Vidare uppmanas medlemsstaterna att främja och uppmuntra utbildning av medlare.

Artikel 5 – Verkställighet av förlikningar

När parterna har nått en överenskommelse genom medling skall medlemsstaterna på ansökan av parterna säkerställa att överenskommelsen görs verkställbar på samma sätt som en dom enligt nationell lag. Detta gäller under förutsättning att överenskommelsen inte strider mot europeisk lag eller lagen i den medlemsstat där parterna ansöker om att överenskommelsen skall förklaras verkställbar.

Artikel 6 – Tillåtlighet av bevisning i tvistemålsrättegångar

I artikeln anges ett antal omständigheter om vilka en medlare som huvudregel inte får vittna i en senare rättegång, oavsett om rättegången avser den tvist som varit föremål för medlingen eller inte. Artikeln innebär alltså att det för medlaren i vissa situationer föreligger en tystnadsplikt. En domstol får inte besluta att medlaren skall höras om omständigheterna. Skulle uppgifterna åberopas av en part, skall domstolen inte tillåta bevisningen.

Bestämmelserna omfattar, utöver medlaren, även andra personer som deltar i tillhandahållandet av medlingstjänster.

Artikel 7 – Avbrytande av tidsfrister

Artikeln innebär att preskriptionsfrister och andra tidsfrister som löper beträffande den sak som är föremål för medling skall avbrytas under den tid som medlingen pågår. Detta gäller både när medling sker före och när den sker efter det att tvisten har anhängiggjorts vid domstol. Om medlingsförfarandet avslutas utan att någon överenskommelse träffats, börjar tidsfristen åter löpa från den tidpunkt då medlingen avslutades. Det är med andra ord fråga om ett uppehåll i den frist som löper.

Artikel 8 – Tillämpningsföreskrifter

Kommissionen skall offentliggöra de uppgifter som medlemsstaterna lämnat om vilka domstolar och myndigheter som kan ta emot ansökningar om att förklara medlingsöverenskommelser verkställbara (jfr artikel 5).

Artiklarna 9 och 10 – Genomförande och ikraftträdande

Artiklarna innehåller sedvanliga genomförandebestämmelser. Bland annat anges att medlemsstaterna skall ha vidtagit nödvändiga åtgärder för att följa direktivet senast den 1 september 2007.

1.2 Gällande svenska regler och förslagets effekt på dessa

Allmänt

Regler om medling finns på olika områden i svensk rätt. Vad gäller direktivets tillämpningsområde – civilrättsliga tvister – kan följande författningsreglerade former av medling komma att beröras.

I 42 kap. 17 § andra stycket rättegångsbalken finns en bestämmelse om s.k. särskild medling. I mål där förlikning om saken är tillåten och där det med hänsyn till målets beskaffenhet anses lämpligt får domstolen förordna en medlare och förelägga parterna att inställa sig till ett förlikningssammanträde inför medlaren.

På familjerättens område finns i 5 kap. 3 § socialtjänstlagen (2001:453) en bestämmelse om s.k. samarbetssamtal. Enligt bestämmelsen skall kommunen bl.a. sörja för att föräldrar kan erbjudas samtal under sakkunnig ledning i syfte att nå enighet i frågor som gäller vårdnad, boende och umgänge. Om ett mål om vårdnad, boende eller umgänge pågår vid domstol, får domstolen enligt 6 kap. 18 § andra stycket föräldrabalken uppdra åt socialnämnden att i barnets intresse anordna samarbetssamtal i syfte att nå enighet mellan föräldrarna.

Det finns också möjlighet för en part i en arrende-, bostadsrätts- och hyrestvist att hänskjuta tvisten till en arrende- respektive hyresnämnd för medling (se 11 kap. 6 och 6 a §§, 12 kap. 58 och 58 a §§ jordabalken samt lagen [1973:188] om arrendenämnder och hyresnämnder). I en tvist som är anhängig vid domstol kan domstolen förordna att tvisten före målets avgörande, i sin helhet eller i viss del, skall hänskjutas till nämnd för medling. En arrende- eller hyresnämnd har även en allmän skyldighet att försöka förlika parterna i samband med att nämnden klarlägger tvistefrågor.

Enligt 46 § lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet finns det s.k. Medlingsinstitutet för medling i arbetstvister mellan å ena sidan arbetsgivare eller arbetsgivarorganisation och å andra sidan arbetstagare eller arbetstagarorganisation. Medlingsinstitutet har möjlighet att utse en eller flera medlare vilka har till uppgift att försöka få till stånd en överenskommelse i tvisten mellan parterna.

Om en förhandling i fråga om vissa upphovsrättsliga avtal inte leder till något resultat, kan parterna påkalla medling enligt lagen (1980:612) om medling i vissa upphovsrättstvister. Sådan medling kan även påkallas av den som kan vara part i sådana avtal, om en av honom eller henne framställd begäran om förhandlingar avvisas. Den som är eller har varit förlikningsman i dessa slags tvister får inte obehörigen röja eller utnyttja vad han eller hon har fått kännedom om under sin verksamhet.

Artikel 1

Eftersom förslaget omfattar både inhemska och gränsöverskridande civilrättsliga tvister kommer direktivet att påverka de svenska reglerna om civilrättslig medling.

Artikel 2

Eftersom definitionerna av ”medling” och ”medlare” är mycket vidsträckta kan, utöver de författningsreglerade medlingsformer som nyss nämnts, även andra utomprocessrättsliga former av medling i civilrättsliga tvister komma att omfattas. Som exempel kan nämnas sådan medling som genomförs enligt reglerna för Stockholms Handelskammars Medlingsinstitut.

Som tidigare redogjorts för undantas uttryckligen från direktivförslaget en domstols försök att förlika parterna i samband med handläggningen av en tvist som pågår vid domstolen. Med undantaget avses sådana förlikningsförsök som utförs av den domare som ansvarar för handläggningen av tvisten vid domstolen. Medling som utförs av en annan domare än den som ansvarar för handläggningen av målet eller ärendet vid domstolen eller av en utomstående medlare omfattas däremot av direktivförslaget.

Medling som utförs i samband med verkställighet av bl.a. domar om vårdnad, boende eller umgänge omfattas inte av förslaget eftersom denna form av medling inte innebär försök att nå en uppgörelse mellan parterna i målet. Sådan medling syftar i stället till att försöka få den person som har hand om barnet att frivilligt fullgöra vad som redan åligger honom eller henne (se 21 kap. 2 § första stycket föräldrabalken).

Artikel 5

Det finns i svensk rätt inte någon sådan möjlighet för parterna att vända sig till en domstol eller någon annan myndighet för att få fastställt att en överenskommelse som nåtts genom medling är verkställbar.

Artikel 6

Enligt svensk rätt gäller som utgångspunkt att ett vittne är skyldigt att vittna. Undantag från denna vittnesplikt medges endast för sådana uppgifter som anges i 36 kap. 5 § rättegångsbalken. De angivna begränsningarna i vittnesplikten innebär att det för uppgifterna råder ett frågeförbud och att bevisning av sådant slag bör avvisas som otillåten. Uppgifterna är till sin natur huvudsakligen sådana som har med rikets säkerhet att göra eller som har lämnats i förtroende till t.ex. en advokat. Bortsett från när medlaren är en advokat finns det i dag inte någon möjlighet att begränsa vittnesplikten för en medlare; inte ens om han eller hon har tystnadsplikt.

Artikel 7

Enligt preskriptionslagen (1981:130) innebär ett preskriptionsavbrott att fristen helt avbryts och att en ny preskriptionsfrist börjar löpa. Som redogjorts för ovan är direktivförslaget konstruerat på ett annorlunda sätt och innebär att det i stället görs ett uppehåll i preskriptionsfristen. Då de svenska bestämmelserna inte stämmer överens med förslaget kommer det att behövas särskilda bestämmelser om preskriptionsavbrott vid medling.

På transporträttens område finns särskilda bestämmelser om preskription. Vissa av dessa är konventionsbundna. Detta innebär att Sverige inte utan

1.3 Budgetära konsekvenser

Det är i dagsläget inte möjligt att närmare bedöma vilka budgetära konsekvenser som förslaget kan få. Skulle förslaget få en mer allmän räckvidd och således inte begränsas till gränsöverskridande tvister, kan genomförandet av vissa bestämmelser i direktivet medföra kostnadsökningar. Det gäller t.ex. förslaget i artikel 5 om möjlighet för parterna att vända sig till en domstol eller någon annan myndighet för att få fastställt att en överenskommelse som nåtts genom medling är verkställbar. Samtidigt kommer en utökad användning av medling att avlasta domstolarnas arbete, vilket leder till kostnadsbesparingar. Sammantaget bedöms direktivet inte medföra några merkostnader för det allmänna.

2 Ståndpunkter

2.1 Svensk ståndpunkt

Sverige står naturligtvis bakom Tammerforsslutsatserna från år 1999 och välkomnar därför kommissionens förslag. Det är positivt att man inom ramen för det civilrättsliga samarbetet uppmuntrar ett utökat användande av medling som tvistlösningsmetod. En reglering på gemenskapsnivå bör dock endast omfatta medling i gränsöverskridande tvister. Det finns inte något behov av harmonisering av de regler om medling som tar sikte på rent inhemska tvister. Dessutom är Sverige av uppfattningen att det saknas rättslig grund för sådan harmonisering.

Den ordning som föreslås i artikel 6 om att viss bevisning inte skall vara tillåten i tvistemålsrättegångar är främmande för oss. Enligt svensk rätt innebär det förhållandet att en person har tystnadsplikt inte att han eller hon undantas från skyldigheten att vittna. Vittnesplikten kan endast begränsas genom ett uttryckligt frågeförbud i lag. Uppgifter för vilka det enligt svensk rätt råder frågeförbud är huvudsakligen sådana som rör rikets säkerhet eller som har givits i förtroende till t.ex. en advokat eller läkare. Det framstår därför inte som naturligt för oss att införa frågeförbud för sådana uppgifter av mera allmän karaktär som direktivförslaget omfattar. En övervägande majoritet av medlemsstaterna ställer sig emellertid positiva till förslaget. Möjligheten för Sverige att vinna framgång med ett krav på att bestämmelsen helt skall utgå framstår som liten. Sverige bör därför främst verka för att

bestämmelserna i artikeln utformas på ett sätt som ger största möjliga handlingsutrymme vid genomförandet. Härigenom skapas möjligheter att bättre anpassa bestämmelserna till det svenska systemet.

2004/05:FPM44

2.2 Medlemsstaternas ståndpunkter

En stor majoritet av medlemsstaterna, inklusive Sverige, anser att förslaget bör begränsas till gränsöverskridande tvister.

2.3 Institutionernas ståndpunkter

Kommissionen har som rättslig grund för direktivet angett artikel 65 i Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen. Rådets rättstjänst har i yttrande förklarat att denna grund endast kan omfatta gränsöverskridande tvister.

2.4 Remissinstansernas ståndpunkter

Förslaget har ännu inte remitterats.

3 Övrigt

3.1 Fortsatt behandling av ärendet

Diskussioner i rådsarbetsgruppen påbörjades hösten 2004. Hittills har tre möten hållits. Luxemburgs ordförandeskap har planerat ytterligare tre möten under våren. Troligen fortsätter förhandlingarna till hösten.

3.2 Rättslig grund och beslutsförfarande

Artikel 61 c, som hänvisar till artikel 65, i Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen. Medbeslutandeförfarande.

3.3 Fackuttryck/termer